

Shahid Bahonar
University of Kerman

Journal of Development and Capital

Print ISSN: 2008-2428 Online ISSN: 2645-3606

Homepage: <https://jdc.uk.ac.ir>

Iranian E-Commerce Scientific
Association

Entrepreneurship, Institutions and Inclusive Growth: Comparative Analysis of Developed, Developing and Emerging Countries

Bagher Adabi Firouzjaee¹✉, and Mohsen Mohammadi Khyareh²

1. **Corresponding Author**, Department of Administrative Sciences and Economics, Faculty of Humanities and Physical Education, Gonbad Kavous University, Gonbad Kavous, Iran. **Email:** b.adabi@gonbad.ac.ir
2. Department of Administrative Sciences and Economics, Faculty of Humanities and Physical Education, Gonbad Kavous University, Gonbad Kavous, Iran. **Email:** m.mohamadi@ut.ac.ir

ARTICLE INFO

Article Type:

Research Article.

Article History:

Received: 14 May 2025

Received in revised form: 3 August 2025

Accepted: 28 September 2025

Available online:

Keywords:

Entrepreneurship,
Institutions,
Inclusive Growth,
Social Participation,
Generalized Method of Moments (GMM).

JEL Classification:

C23, O43, L26.

A B S T R A C T

Objective: Recently, in the growth literature, attention has shifted from economic growth to inclusive growth and the evaluation of its effective components have been considered. Therefore, the main objective of this study is to examine the impact of entrepreneurship on inclusive growth, taking into account the role of institutional and social factors.

Method: In order to achieve the research objective, the generalized moment approach (GMM) was applied for three groups of selected developed, emerging and developing countries for the period 2006-2021.

Results: The overall findings of this research show that in the short run, entrepreneurship has a negative and significant impact on inclusive growth. While in the long run; the interaction effect of entrepreneurship with governance quality and social participation on inclusive growth will be positive and significant. In addition, for developed countries, entrepreneurship does not have a significant impact on inclusive growth in either the short run or long run, while for developing and emerging countries, the impact of entrepreneurship on inclusive growth has been negative and significant in the short run and positive and significant in the long run.

Conclusion: According to the research results, developed countries, due to strong institutional quality and appropriate structure of social security and welfare system had been experienced the impact of entrepreneurship on inclusive growth and also reached a stable situation. In contrast, developing and emerging countries can promote inclusive growth through entrepreneurship development by improving governance index and social security programs.

Cite this article: Adabi Firouzjaee, B., & Mohammadi Khyareh, M. (2026). Entrepreneurship, institutions and inclusive growth: comparative analysis of developed, developing and emerging countries. *Journal of Development and Capital*, *(*) , *- * [In Persian].

DOI:

Publisher: Shahid Bahonar University of Kerman.

© Author(s)

Introduction

In recent years, policymakers, international institutions, theorists and researchers have shifted their attention from economic growth to inclusive growth. Inclusive growth considers simultaneously production growth, equality, poverty reduction and participation of society. According to new literature, inclusive growth can be achieved by entrepreneurial activities expansion. In other words, entrepreneurship is considered as a factor for knowledge spillover to the economy, social value creation, poverty reduction and in general inclusive growth achievement. In addition, the role of institutions and social factors is emphasized in the impact of entrepreneurship on inclusive growth. This means that an appropriate institutional framework is an important factor for the expansion of innovative and entrepreneurial activities that can lead to production, job creation, poverty reduction and ultimately inclusive growth. Considering the above, the main research question is: first, what is the impact of entrepreneurship on inclusive growth, and second, whether the difference in the level of development of countries due to their institutional factors and distinct distribution policies is effective in influencing entrepreneurship on inclusive growth. Therefore, the main objective of this study is to examine the impact of entrepreneurship on inclusive growth by considering the role of institutional and social factors, distinguishing between developed, emerging, and developing countries.

Method

This study is applied research type in terms of purpose and descriptive-correlation ones in terms of method. Considering that the data were collected over time and for different countries, the research model is type of econometric models with a dynamic panel approach or generalized moment method (GMM). The dependent variable of the model is inclusive growth index, which is a weighted average of fourteen variables in economic, social, special, political and environmental dimensions. For Entrepreneurship or Independent variable of model, New Business Density (NDB) from World Bank was used. The model's moderating variables include Worldwide Governance Indicators and the social security insurance participation. In addition, in accordance with theoretical and empirical foundations, variables such as financial development, trade, foreign direct investment and taxation were used as control variables in the model. Finally, the research model was estimated for three groups of selected countries including developed, emerging and developing countries for the period of 2006-2021.

Results

The general findings of the research show that in the short run, entrepreneurship has a negative impact on inclusive growth, which is aligned with Schumpeter's theory of creative destruction. According to this theory, the entry of new businesses disrupts the existing economic balance and temporarily negatively affects traditional sectors. However in the long-run results show that interaction effects of Governance Indicator and social participation with entrepreneurship have positive impact on inclusive growth. It means that, improving the governance quality and promotion of welfare programs and distribution policies cause to entrepreneurship lead to the expansion of inclusive growth. In the next step, the results by countries group classification indicate that there are significant structural differences based on the countries development level. So that, in developed countries, the effect of entrepreneurship on inclusive growth is not statistically significant, which is probably due to institutional saturation and stability of distribution policies in these countries. In contrast, in emerging and developing countries, entrepreneurship had a negative and significant effect on inclusive growth, which indicates that in the absence of supportive institutions, entrepreneurial activities may lead to the expansion of the informal sector instead of creating productive employment. The results also show that the interaction effects of entrepreneurship with the governance and social participation indices on inclusive growth are positive and significant for the two groups

of developing and emerging countries. It means that these two groups of countries can be benefited from the positive impact of entrepreneurship on inclusive growth by improving the governance indicators and improving social security programs. In contrast, for developed countries the interaction effect was not significant, which indicates a strong institutional quality and appropriate structure of the social security and welfare system in this countries groups.

Conclusions

According to the research results, it is suggested for governments especially in developing countries to implement some programs and policies to achieve high inclusive growth through entrepreneurship. For example, they can improve the economic participation rate by improving the components of governance quality index. In this regard, governments and public institutions should reduce uncertainty and business risk by increasing their accountability and public trust in society. It is lead to investors, employers and employees can motivate to participate in entrepreneurial and innovative activities and consequently provide the basis for inclusive growth. In addition, governments can facilitate the achievement of inclusive growth by improving political stability and ensuring the security of property rights, because it reduces the risk of innovative investments and the monopoly power of the government. Also it increases returns of investors and the participation of private sector. Government agencies can also reduce poverty, increase employment creation and opportunities for productive investments by controlling corruption, allocating resources and projects from special groups to the majority of society and economic participant. Also, Amendment of laws and regulations by legal institutions can lead to inclusive growth by improving the economic outlook and business environment for entrepreneurial businesses. Furthermore, providing better access of public goods such as health and education promote inclusive growth. In addition, governments can increase the motivation of entrepreneurs to invest in startups and innovative activities by adopting appropriate tax, creating a multi-layered social security system and creating venture capital funds for risky businesses for achievement of inclusive growth.

Author Contributions

All authors contributed equally to the conceptualization of the article and writing of the original and subsequent drafts.

Data Availability Statement

Data available on request from the authors.

Ethical Considerations

The authors avoided data fabrication, falsification, plagiarism, and misconduct.

Funding

This research did not receive any specific grant from funding agencies in the public, commercial, or not-for-profit sectors.

Conflict of Interest

The authors declare no conflict of interest.

کارآفرینی، نهادها و رشد فراگیر: تحلیل تطبیقی کشورهای توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه

باقر ادبی فیروزجائی^۱ و محسن محمدی خیاره^۲

۱. نویسنده مسئول، گروه علوم اداری و اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و علوم ورزشی، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران. b.adabi@gonbad.ac.ir

۲. گروه علوم اداری و اقتصاد، دانشکده علوم انسانی و علوم ورزشی، دانشگاه گنبد کاووس، گنبد کاووس، ایران. m.mohamadi@ut.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

هدف: در سالیان اخیر در ادبیات رشد، توجه از رشد اقتصادی به سمت رشد فراگیر معطوف شده است و ارزیابی مؤلفه‌های اثرگذار بر آن مورد توجه قرار گرفته است. از این‌رو هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر با لحاظ نقش عوامل نهادی و اجتماعی است.

روش: به منظور دستیابی به هدف پژوهش، رویکرد گشتاور تعمیم یافته (GMM) برای سه گروه از کشورهای منتخب توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه برای دوره ۲۰۰۶-۲۰۲۱ به کار گرفته شده است.

یافته‌ها: یافته‌های کلی پژوهش نشان می‌دهد، در کوتاه‌مدت، کارآفرینی دارای تأثیر منفی و معنادار بر رشد فراگیر است و در بلندمدت؛ اثر تعاملی کارآفرینی با کیفیت حکمرانی و مشارکت اجتماعی بر رشد فراگیر مثبت و معنادار خواهد شد. علاوه بر این، برای کشورهای توسعه‌یافته، کارآفرینی چه در کوتاه‌مدت و چه در بلندمدت، تأثیر معنادار بر رشد فراگیر ندارد در حالیکه برای کشورهای در حال توسعه و نوظهور، در کوتاه‌مدت تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر منفی و معنادار و در بلندمدت مثبت و معنادار بوده است.

نتیجه‌گیری: با توجه به نتایج تحقیق، کشورهای توسعه یافته به واسطه کیفیت نهادی قوی و ساختار مناسب نظام تأمین اجتماعی و رفاهی، تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر را تجربه کردند و به وضعیت با ثبات رسیدند. در مقابل کشورهای در حال توسعه و نوظهور می‌توانند با ارتقای شاخص حکمرانی و بهبود برنامه‌های تأمین اجتماعی، رشد فراگیر را از طریق توسعه کارآفرینی ارتقا دهند.

نوع مقاله: مقاله پژوهشی.

تاریخ‌ها:

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴/۲/۲۴

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴/۵/۱۲

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۷/۶

تاریخ انتشار برخط:

واژه‌های کلیدی:

کارآفرینی،

نهادها،

رشد فراگیر،

مشارکت اجتماعی،

گشتاور تعمیم یافته (GMM).

طبقه‌بندی JEL:

C23, O43, L26.

استناد: ادبی فیروزجائی، باقر و محمدی خیاره، محسن (۱۴۰۱). کارآفرینی، نهادها و رشد فراگیر: تحلیل تطبیقی کشورهای توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه.

مجله توسعه و سرمایه، * (*), *-. <https://doi.org>

ناشر: دانشگاه شهید باهنر کرمان.

© نویسندگان.

۱- مقدمه

یکی از نگرانی‌های سیاست‌گذاران در کشورهای در حال توسعه و حتی توسعه یافته، افزایش سطح بالای نابرابری درآمدی و به تبع آن پیامدهای منفی جدی بر رشد اقتصادی عادلانه، کاهش فقر، ثبات سیاسی و در نهایت ناآرامی‌های اجتماعی است. به منظور رفع این نگرانی، موضوع «رشد فراگیر» بیش از پیش به دستور کار اصلی بسیاری از دولت‌ها و سازمان‌های چند ملیتی مانند اتحادیه اروپا، بانک جهانی، مجمع جهانی اقتصاد (WEF) و سازمان همکاری‌های اقتصادی (OECD) تبدیل شده است. (باسکاران^۱ و همکاران، ۲۰۱۹) و در طراحی و تدوین سیاست‌ها و برنامه‌های آن‌ها توجه به رشد فراگیر مورد تأکید ویژه‌ای قرار می‌گیرد و پیشنهادها بر این است که کشورها، زیرساخت‌های مربوط به رشد و توسعه فراگیر نظیر قوانین مقررات، دپارتمان‌های بین بخشی، ارتباطات بین مناطق شهری و روستایی و حمایت‌های اجتماعی را تنظیم کنند (جیانگ^۲ و همکاران، ۲۰۲۱). از این‌رو نظریه‌پردازان و محققان توجه و تأکید خود را از رشد اقتصادی به رشد فراگیر معطوف کردند و عوامل اثرگذار بر آن را مورد توجه قرار دادند (آلخینا و گانلی^۳، ۲۰۲۳).

مدل رشد فراگیر بر دو جنبه افزایش سرعت رشد و گسترش اندازه اقتصاد تأکید دارد به نحوی که زمینه سرمایه‌گذاری را هموار می‌کند، فرصت‌های اشتغال مولد را در بین همه بخش‌های اقتصادی و برای بخش بزرگی از نیروی کار فراهم می‌کند و در عین حال باعث کاهش فقر می‌شود. در واقع رشد فراگیر نه تنها رشد فقرزدا را در بر می‌گیرد بلکه باعث گسترش آن نیز می‌شود و فرض بر این است که به احتمال زیاد از نظر اقتصادی و سیاسی پایدار است (آباسید و اوناکویا^۴، ۲۰۱۳). بر اساس نظریه مدل رشد فراگیر هاسمن، رودریک و ولاسکو^۵ (۲۰۰۵)، اصلی‌ترین محدودیت در دستیابی رشد فراگیر، پایین بودن سرمایه‌گذاری خصوصی و کارآفرینی است که این موضوع ریشه در عوامل نهادی و زیرساختی دارد. یعنی ابزار اصلی رشد پایدار و فراگیر، اشتغال مولد در بنگاه‌ها با استفاده از مجموعه مهارت‌ها یا خوداشتغالی از طریق کارآفرینی است که می‌تواند درآمد و استانداردهای زندگی همه افراد جامعه را افزایش دهد بنابراین کارآفرینی به طور فزاینده‌ای نقش محوری در دستیابی به «رشد فراگیر» ایفا کند (باسکاران و همکاران، ۲۰۱۹).

به طور کلی رابطه بین کارآفرینی و رشد اقتصادی به طور گسترده‌ای در ادبیات مطالعه شده است با این حال، اغلب مطالعات تجربی از تغییرات تولید ناخالص داخلی در کشورهای مختلف استفاده کردند (اوربانو^۶ و همکاران، ۲۰۱۹). این در حالی است که با توجه به رویکرد HRV لازم است نقش کارآفرینی را نه تنها بر رشد اقتصادی بلکه بر پیامدهای اجتماعی آن نظیر رشد فراگیر و تحرک اجتماعی مورد بررسی قرار داد. به عبارت دیگر ارزیابی تأثیر همزمان کارآفرینی بر ایجاد بنگاه جدید و برانگیختن انگیزه اجتماعی حائز اهمیت است. از این منظر کارآفرینی می‌تواند به عنوان وسیله‌ای برای انتقال دانش به اقتصاد و خلق ارزش اجتماعی و نیز کاهش فقر و به طور کلی رشد فراگیر در نظر گرفته شود (آکس^۷ و همکاران، ۲۰۱۲ و سای^۸ و همکاران، ۲۰۲۱).

البته باید توجه داشت توسعه و رشدی که از کارآفرینی حاصل می‌شود در صورتی به طور واقعی فراگیر است که در آن کارآفرینی در چارچوبی شکل بگیرد که در آن کارآفرینان تصمیم گیرنده باشند به عبارت دیگر هنگامی نتایج فراگیر حاصل خواهد شد که نهادها با نوع فعالیت کارآفرینی که در یک کشور شکل می‌گیرد، همسو باشند (اوربانو و همکاران

^۱ Baskaran^۲ Jiang^۳ Alekhina & Ganelli^۴ Abosedo and onakoya^۵ Hausmann, Rodrik, and Velasco^۶ Urbano^۷ Acs^۸ Si

۲۰۱۹، ساتر^۱ و همکاران ۲۰۱۹). مکمولن^۲ (۲۰۱۱) بیان می‌کند رشد فراگیر به صورت یک فرایند است که در آن نهادهای مناسبی وجود دارند تا فعالیت کارآفرینی را با اهداف اجتماعی گسترش دهند. از این رو موضوع نهادها به عنوان یکی از عوامل مؤثر بر رشد و توسعه پایدار کشورها به حساب می‌آید و می‌توان به پیروی از بامول و استورم^۳ (۲۰۰۷) و بیجرنسکوف و فوس^۴ (۲۰۱۶) یک ارتباط و وابستگی بین عوامل بنیادی (مثل نهادها)، واسطه‌ای (نظیر کارآفرینی) و در نهایت رشد و توسعه پایدار ایجاد کرد.

بنابراین با توجه به اینکه از یک سو نهادهای سیاسی، اقتصادی و حقوقی در فراهم ساختن یک سیستمی با ویژگی‌های حکمرانی خوب، حمایت از حقوق مالکیت، زیرساخت‌ها و حاکمیت قانون به عنوان ضرورت برای کاهش هزینه‌های عملیاتی و مبادله در راستای ایجاد بازار کارآمد محسوب می‌شود و از طرفی در مفهوم رشد فراگیر و اندازه‌گیری شاخص آن از تابع رفاه اجتماعی استفاده می‌شود (آناند و همکاران، ۲۰۱۴). لازم است در بررسی اثر کارآفرینی بر رشد فراگیر، نقش نهادها و عوامل اجتماعی در نظر گرفته می‌شود که مطابق با ادبیات همسو با ارزش‌های اجتماعی باشند. با توجه به موارد مطرح شده سؤال اصلی تحقیق این است اولاً کارآفرینی چه تأثیری بر رشد فراگیر دارد و ثانیاً آیا تفاوت در سطح توسعه یافتگی کشورها با توجه به دارا بودن عوامل نهادی و سیاست‌های توزیعی متمایز در تأثیرگذاری کارآفرینی بر رشد فراگیر مؤثر است از این رو هدف اصلی این مطالعه بررسی تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر با لحاظ نقش عوامل نهادی و اجتماعی به تفکیک کشورهای توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه با رویکرد پانل پویا است.

ساختار این مطالعه در پنج بخش ارائه شده است. در ادامه و در بخش دوم مروری بر مبانی نظری و مطالعات پیشین انجام می‌شود. الگوی تحقیق در بخش سوم طراحی می‌گردد. نتایج و یافته‌های تحقیق در بخش چهارم تبیین می‌شود و بخش پایانی به جمع بندی و ارائه پیشنهادات اختصاص دارد.

۲- مبانی نظری

۲-۱- مفهوم رشد فراگیر

رشد فراگیر یک مفهوم نوظهور است که اخیراً مورد تأکید بسیاری از صاحب‌نظران حوزه اقتصادی-اجتماعی، نهادها و دولت‌ها قرار گرفته است. تمرکز بر این مفهوم به سبب رفع نواقصی‌های مفهوم رشد اقتصادی است و تلاشی برای اطمینان از اینکه مزایای رشد و تولید در سطح وسیع و گسترده‌ای انعکاس یابد. اگرچه هیچ تعریف واحدی از «رشد فراگیر» وجود ندارد، با این حال در تعاریف ارائه شده توسط نظریه‌پردازانی همچون علی و سان^۵ (۲۰۰۷)، مک کاینلی^۶ (۲۰۱۵) و سازمان‌های بین‌المللی نظیر بانک توسعه آسیایی، OECD، بانک جهانی و مجمع جهانی اقتصاد مجموعاً می‌توان پنج بعد اصلی از آن یعنی رشد اقتصادی، ثبات و پایداری، برابری، کاهش فقر و مشارکت را شناسایی کرد.

صرفنظر از تعریف و اندازه‌گیری رشد فراگیر، موضوع مهم دیگر عوامل اثرگذار بر رشد فراگیر و چگونگی استخراج آن از مدل‌های رشد با تأکید بر اثرات مثبت اجتماعی آن است. در این راستا اولین بار متدلورثی آسیب‌شناسی رشد توسط هاسمن و همکاران (۲۰۰۵) ارائه شد که چارچوب آن بر مبنای رشد اقتصادی درونزا، شناسایی عوامل محدود کننده رشد و اولویت‌بندی اصلاحات سیاستی است. علاوه بر این، این رویکرد برای شناسایی محدودیت‌های حیاتی برای فراگیر بودن

¹ Sutter

² McMullen

³ Baumol and Strom

⁴ Bjørnskov and Foss

⁵ Ali and Son

⁶ Mckinley

رشد نیز به کار گرفته شد. از این رو مؤسسات بین المللی نظیر بانک توسعه آسیایی و بانک جهانی چندین مدل تشخیص رشد فراگیر را با بسط چارچوب HRV ایجاد کرده‌اند. در رویکرد HRV، جهت استخراج عوامل محدود کننده رشد اقتصادی به منظور افزایش شانس یک اثر رفاهی مثبت، قاعده کینز-رمزی به عنوان مبنا قرار گرفت و بر این اساس اغلب فاکتورهای مهم و مؤثر بر رشد اقتصادی در قالب تعادل رشد متوازن به شرح زیر ارائه شده است:

$$\frac{c_t^0}{c_t} = \frac{k_t^0}{k_t} = \sigma[r(1-t) - \rho], \quad r = r(a, \theta, x), \quad \rho = Z + n \quad (1)$$

که در آن C مصرف سرانه، k سرمایه بازای هر نیروی کار، a پیشرفت تکنولوژی، θ شاخص پیامد خارجی، x میزان عوامل تولید تکمیلی در دسترس نظیر زیرساخت و سرمایه انسانی، t نرخ مالیات، r نرخ بازدهی سرمایه، ρ نرخ بهره جهانی، n نرخ رشد جمعیت و Z نرخ ترجیح زمانی و σ کشش بین زمانی است. مطابق رابطه فوق یکی از محدودیت‌های اصلی رشد اقتصادی، بالا بودن هزینه سرمایه (ρ) و پایین بودن نرخ بازدهی سرمایه (r) است. به طور خاص در خصوص پایین بودن نرخ بازگشت سرمایه و پایین بودن سرمایه‌گذاری می‌توان به ناکارآمدی در سرمایه‌گذاری بر روی عواملی نظیر زیرساخت، سرمایه انسانی و کارآفرینی اشاره کرد.

۲-۲- کارآفرینی و رشد فراگیر

کارآفرینی در ادبیات به عنوان ابزاری قدرتمند برای رشد اقتصادی، کاهش فقر، افزایش مشارکت و به طور کلی رشد فراگیر شناخته شده است (آزما^۱ و همکاران، ۲۰۱۵ و آجیده^۲، ۲۰۲۱). بر اساس مدل رشد درونزا و بسط آن می‌توان چنین استدلال کرد که این مدل شامل دانش و کارآفرینان مبتکر است که توسعه اقتصادی بالاتری را از طریق تخریب خلاق ایجاد می‌کنند (آپاریسیو و همکاران، ۲۰۲۱). همچنین استدلال می‌شود که کارآفرینان از طریق سه کانال نوآوری، رشد بهره‌وری و اشتغال به رشد کمک می‌کنند (آلکسین و بوهلر^۳، ۲۰۲۲). نوآوری و کارآفرینی تأثیر عمیقی بر تغییرات اقتصادی و اجتماعی دارند و بنابراین به عنوان محرک مهم برای رشد فراگیر هستند (هال^۴ و همکاران، ۲۰۱۲). مفهوم رشد فراگیر حاکی از ارتباط مستقیم بین تعیین‌کننده‌های کلان و خرد رشد است و اهمیت تحول ساختاری را برای تنوع اقتصادی و رقابت نشان می‌دهد. و در این میان کارآفرینی نقش مهمی در دستیابی به رشد فراگیر ایفا می‌کند در واقع دانش کارآفرینی و آموزش و انتقال آن بویژه به زنان و جوانان، ضمن کاهش نابرابری، بستری را برای فرصت‌های اقتصادی بیشتر برای افراد جامعه فراهم می‌کند تا سهمی در رشد فراگیر اقتصاد داشته باشند. بنابراین کارآفرینی می‌تواند ابزار مؤثری برای ایجاد اشتغال و توانمندسازی همه افراد جامعه در دستیابی به رشد همراه با توسعه است (باتاچاریا^۵ ۲۰۱۳ و آباسید و اوناکویا، ۲۰۱۳).

مکانیسمی که از طریق آن کارآفرینی بر رشد فراگیر تأثیر می‌گذارد، شامل شرایط خوب بازار و پشتیبانی از بخش حقیقی اقتصاد در راستای افزایش تولید و اشتغال است. تقاضای بیشتر برای نیروی کار، فرصت‌های بیشتری را برای خانوارها برای مشارکت در بازار کار ایجاد می‌کند. این امر، از یک طرف، به همه کمک می‌کند تا شغلی پیدا کنند و در تولید کالاها و خدمات مشارکت داشته باشد (کاننت^۶ و همکاران ۲۰۱۹). از سوی دیگر، با توجه به اینکه کماکان بخشی از جمعیت هنوز آسیب‌پذیر هستند و با فقر و محرومیت مواجه هستند، در این صورت مشارکت اجتماعی و کارآفرینی اجتماعی به عنوان نوعی فرهنگ عمل می‌کند و کارآفرینان را تشویق می‌کند تا نه تنها برای اهداف تجاری، بلکه برای اهداف بشردوستانه تلاش

¹ Azmat

² Ajide

³ Aleksin & Böhler

⁴ Hall

⁵ Bhattacharya

⁶ Content

کنند و به آنها دست یابند (اوربانو و همکاران ۲۰۱۹). از این رو، فعالیت کارآفرینی با رویکرد فراگیری اجتماعی می تواند به افراد ناتوان کمک کند و افرادی که در فقر شدید هستند را شناسایی کند (سای و همکاران، ۲۰۲۱).

بنابراین ادبیات کافی از تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر وجود دارد از یک سو **آزمات و همکاران (۲۰۱۵)** بیان می کنند کارآفرینان از شرایط و منابع موجود خود در سطح خرد برای تسهیل ایجاد ارزش مشترک در سطح میانه استفاده می کنند و این خود منجر به رشد فراگیر در سطح کلان اقتصاد و کل بازار می شود. در واقع کارآفرینان می توانند به عنوان یک عامل خلاق رفتار کنند تا با ترکیب منابع فیزیکی و منابع غیرملموس نظیر دانش، دستیابی به رشد فراگیر را تسهیل کنند. علاوه بر این، **آباسید و اوناکویا (۲۰۱۳)** نیز در تبیین مفهوم رشد فراگیر به ارتباط مستقیم بین عوامل کلان و خرد تعیین کننده رشد تأکید دارند و در این میان، کارآفرینی به عنوان عامل مهم در دستیابی به رشد فراگیر تلقی می شود. هر چند در این مسیر توجه به تحول ساختاری برای تنوع بخشی اقتصادی و رقابت و نیز مدیریت تولید کشور و دستیابی به شاخص کلیدی توسعه انسانی حائز اهمیت است.

در این راستا **آپاریسیو و همکاران (۲۰۲۱)** نیز کارآفرینی را به عنوان مکانیسمی برای دستیابی به رشد فراگیر بیان می کنند هرچند بر مبنای ادبیات اقتصاد نهادی بر این نکته تأکید دارند سیاست های عمومی دولت باید بر ارزش های اجتماعی معطوف به پیشرفت تمرکز کنند تا فعالیت های کارآفرینی نوآورانه و فرصت محور را تحریک کرده و از این طریق به رشد فراگیر منجر شوند. از سوی دیگر **آجیده و همکاران (۲۰۲۱)** بر ارتباط بین کارآفرینی و رشد فراگیر از طریق تجارت و جهانی شدن اقتصاد تأکید دارند. به عبارت دیگر، جهانی شدن اقتصاد بر سبک زندگی، ترجیحات مصرفی عوامل اقتصادی و به طور کلی بر تعاملات منطقه ای تأثیر می گذارد و با انتقال منفعت از کشورهای توسعه یافته به کشورهای کمتر توسعه یافته به نفع همه افراد جامعه است و در نتیجه برابری اجتماعی را تقویت می کند.

۲-۳- نهادها، کارآفرینی و رشد فراگیر

از عوامل کلیدی تعیین کننده رشد فراگیر در کنار کارآفرینی، می توان به تأثیر قابل ملاحظه نهادها و سیاست های تأمین اجتماعی اشاره کرد. به عبارت دیگر، دستیابی به رشد فراگیر بدون حمایت اجتماعی امکان پذیر نخواهد بود. حمایت اجتماعی ابزاری برای ترویج مشارکت، برابری و توزیع مجدد درآمد در راستای کاهش فقر محسوب می شود. در واقع سیاست ها و برنامه ریزی های حمایت اجتماعی می توانند با حمایت از توسعه اقتصادی و اجتماعی، منجر به الگوی رشد فقرزدای عادلانه شود در حالیکه در قالب الگوهای رشد مرسوم به نفع فقرا نخواهد بود (**هولمز^۱ و همکاران، ۲۰۱۲**). علاوه بر این نوع نهاد یک کشور، تعیین می کند که آیا رشد فراگیر خواهد بود یا خیر. شواهد در سراسر جهان نشان داده است که نهادهای با کیفیت بالا همراه با سطح پایین نابرابری و بروز فقر و رشد اقتصادی بالا هستند (**یزدان شناس و همکاران، ۱۴۰۱**). کشورهای با سطح کیفیت بالای شاخص های نهادی شامل اثربخشی (کارایی) دولت، کنترل فساد، ثبات سیاسی و عدم وجود خشونت یا تروریسم، کیفیت نظارتی، حاکمیت قانون، و مسئولیت و پاسخگویی، می توانند فراگیر بودن در رشد خود را منعکس نمایند. نهاد با کیفیت، مستلزم مشارکت همه گروه های جامعه در فرآیندهای تصمیم گیری است (**عجم اغلو و رابینسون^۲ ۲۰۱۲**).

علاوه بر این نهادها در توسعه فعالیت های کارآفرینانه تأثیر مهمی دارند به عنوان نمونه **سوبل^۳ (۲۰۰۸)** با بررسی مطالعات نظری در حوزه کارآفرینی و نهادها چنین استدلال می کند محیط های نهادی شرایطی را برای تصمیم سازی فردی به وجود

^۱ Holmes

^۳ Sobel

^۲ Acemoglu and Robinson

می‌آورند که نقش مهمی در ادراک کارآفرینانه و کیفیت کارآفرینی دارد. به عقیده **دوهان و هنرکسون^۱** (۲۰۱۰)، چارچوب نهادی که در آن یک فعالیت اقتصادی انجام می‌شود اغلب تعیین می‌کند که آیا این فعالیت مولد، غیرمولد یا مخرب است. این موضوع نشان می‌دهد که اصلاحات نهادی برون‌زا، از طریق تغییر در محیطی که در آن تصمیم‌ها اتخاذ و اجرا می‌شوند، کیفیت و کمیت فعالیت‌های کارآفرینانه را تغییر می‌دهند (**چاودری^۲ و همکاران**، ۲۰۱۹). بنابراین تفاوت در نرخ و کیفیت کارآفرینی تحت تأثیر تفاوت در تصمیم‌گیری کارآفرینانه است. یا به عبارتی کارآفرینی از طریق سیستم مشوق و انگیزش که خود تحت تأثیر ترکیب از نهادهای اقتصادی، سیاسی و قانونی است، برانگیخته می‌شود.

از آنجایی که نهادها بر رفتار افراد تأثیر می‌گذارند، با گذشت زمان، کارآفرینان نیز ابتکار عمل را برای تغییر نهادهایی که برای آنها مفید است در اختیار می‌گیرند. چنین افراد به عنوان «کارآفرینان نهادی» نامیده می‌شوند یعنی آنهایی که تمایل به ترتیبات نهادی خاصی دارند و از منابع به عنوان اهرمی برای ایجاد مؤسسات جدید یا تغییر نهادهای موجود استفاده می‌کنند (**آپاریسیو و همکاران**، ۲۰۲۱). از آنجایی که تصمیم‌گیری کارآفرینانه توسط کیفیت نهادها تعیین می‌شود (**سویل**، ۲۰۰۸)، کارآفرینی مولد با تغییر کیفیت نهادها، تجارب با ارزشتری را برای کارآفرینان ایجاد می‌کند (**بامول**، ۱۹۹۰).

در یک جمع بندی می‌توان بیان کرد فرآیند رشد فراگیر در یک چارچوب نهادی که به افراد اجازه می‌دهد تا فعالیت‌های نوآورانه و کارآفرینانه را آغاز کنند و از گسترش تولید با افزایش عملکرد و ایجاد اشتغال حمایت و افراد را به جستجوی ابتکارات نوآورانه در راستای کمک به جوامع آسیب‌پذیر تشویق کنند، امکان‌پذیر خواهد بود. به عبارت دقیق‌تر ایجاد رشد فراگیر، از طریق کارآفرینی که خود تحت تأثیر محیط نهادی است، امکان‌پذیر است.

۴-۲- پیشینه تحقیق

پس از مطالعه «آسیب شناسی رشد» **هاسمن و همکاران** (۲۰۰۵)، مفهوم رشد فراگیر به طور گسترده‌ای مورد توجه محققان قرار گرفت به طوری که در ابتدا مطالعات به تبیین مفهوم رشد فراگیر و اندازه‌گیری شاخص‌های آن معطوف بود. در ادامه مطالعات به بررسی عوامل اثرگذار بر رشد فراگیر پرداختند که با توجه به موضوع تحقیق می‌توان آن‌ها را در دو گروه دسته‌بندی کرد. دسته اول مطالعات بر نقش و تأثیر متغیرهای کلان اقتصادی، محیط اقتصادی و میزان توسعه یافتگی کشورها، بر رشد فراگیر تأکید داشتند. به طور مثال مطالعات با به کارگیری مدل‌های اقتصادسنجی بر عوامل متغیرهای کلان اقتصادی نظیر توسعه مالی و بازتوزیع منابع مالی، اشتغال، مشارکت نیروی کار زنان، رشد بهره‌وری، سرمایه‌گذاری خارجی، درجه بازبودن تجارت بر رشد فراگیر اشاره داشتند (**آلخینا و گانلی**، ۲۰۲۳، **آگیئی و ایدان^۳**، ۲۰۲۲ و **گیامفی^۴ و همکاران**، ۲۰۲۲). البته توجه شود این اثرگذاری بستگی به سطح توسعه یافتگی کشورها و ساختار نهادی آنها دارد. دسته دوم از مطالعات بر نقش کارآفرینی و چگونگی تأثیر آن بر رشد فراگیر پرداختند (جدول ۱).

همان‌طور که ملاحظه می‌شود در مطالعات با رویکرد نظری-تحلیلی، تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر را منوط به اجرای همزمان سیاست‌های اقتصادی و اجتماعی دولت، تحولات ساختاری و نهادی، تقویت کارآفرینان اجتماعی و اکوسیستم کارآفرینی و ارتقای قوانین و مقررات در راستای مشارکت بخش خصوصی می‌دانستند. علاوه بر این مطالعاتی که از رویکرد اقتصادسنجی داده‌های تابلویی و یا پرسشنامه استفاده کردند، نتایج با توجه به نمونه انتخابی، نوع شاخص رشد فراگیر به کار گرفته و مدل بعضاً متفاوت بوده است به عنوان نمونه **آجیده و همکاران** (۲۰۲۱) و **اولیسه و همکاران** (۲۰۲۳)،

¹ Douhan & Henrekson

² Chowdhury

³ Agyei and Idan

⁴ Gyamfi

تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر را در کشورهای آفریقایی مثبت ارزیابی کردند در حالیکه **آلسکین و کالبک بوهلر (۲۰۲۲)**، تأثیر معناداری از کارآفرینی بر رشد فراگیر در کشورهای در حال توسعه مشاهده نکردند یا **آپاریسیو و همکاران (۲۰۲۱)** بر نقش میانجی کارآفرینان در تأثیرگذاری عوامل اجتماعی و نهادی بر رشد فراگیر دست یافتند.

جدول ۱. مطالعات پیشین در حوزه رشد فراگیر با تأکید بر تأثیر کارآفرینی

نویسندگان	جامعه آماری و دوره تحقیق	روش تحقیق	نتایج
هال و همکاران (۲۰۱۲)	برزیل ۲۰۱۲	تحلیلی، توصیفی و مروری	تأثیر سیاست‌های توانمندسازی و اجتماعی بر تقویت کارآفرینی مولد
آباسید و اوناکویا (۲۰۱۳)	---	الگوی نظری	تأثیر کارآفرینی بر رشد اقتصادی زمانی فراگیر و متوازن است که تحولات ساختاری در اقتصاد با محوریت عوامل زیرساختی و نهادی صورت پذیرد
آزما و همکاران (۲۰۱۵)	بنگلادش و نپال ۲۰۱۵	چارچوب مفهومی-نظری و عملکردی	نقش کارآفرینان اجتماعی از سطح خرد تا تسهیل ایجاد ارزش در سطح متوسط و رشد فراگیر در سطح کلان
باسکاران و همکاران (۲۰۱۹)	مالزی ۲۰۱۹	مطالعه کیفی و مصاحبه با کارآفرینان اجتماعی	اقدامات سیاستی دولت جهت توسعه اکوسیستم و تسهیل مشارکت بخش خصوصی جهت گسترش بنگاه‌های اجتماعی برای تقویت رشد فراگیر
آجیده و همکاران (۲۰۲۱)	۲۱ کشور آفریقایی ۲۰۰۶-۲۰۱۸	رویکرد داده‌های پانل	تأثیر مثبت جهانی سازی و کارآفرینی بر رشد فراگیر و رابطه علیت یک طرفه از کارآفرینی به رشد فراگیر
مادیوم و اوکافور ^۱ (۲۰۲۱)	نیجریه (۲۰۲۱)	پرسشنامه ساختاریافته و تکنیک OLS	تأثیر کارآفرینی غیررسمی (و به تبع آن اشتغال غیررسمی) بر رشد فراگیر تأثیر
آپاریسیو و همکاران (۲۰۲۱)	۶۳ کشور ۲۰۰۰-۲۰۱۱	رویکرد پانل غیرمتوازن	تأثیر مثبت جهت گیری پیشرفت اجتماعی (SPO) ^۲ بر رشد فراگیر از طریق کارآفرینی
آلسکین و بوهلر (۲۰۲۲)	کشورهای در حال توسعه ۲۰۱۵-۲۰۲۰	مدل پانل خطی پویا	اثر معناداری از کارآفرینی بر رشد فراگیر در کشورهای در حال توسعه وجود ندارد
اولیسه ^۳ و همکاران (۲۰۲۳)	کشورهای نفتی آفریقا ۲۰۰۶-۲۰۲۱	روش پانل ناهمگن پویا	تأثیر مثبت جهانی سازی و کارآفرینی بر GDP سرانه هر شاغل (معیاری از رشد فراگیر)
صادقی (۱۳۹۲)	استان‌های ایران ۸۸-۱۳۷۹	رهافت گشتاور تعمیم یافته	تأثیر منفی و معنادار ضریب جینی و نرخ بیکاری بر رشد فراگیر
میرجیلی و همکاران (۱۳۹۷)	کشورهای منتخب اسلامی ۱۹۹۵-۲۰۱۵	رویکرد داده‌های پانل ناموازن	تأثیر مثبت و معنادار کنترل تورم، سرمایه انسانی، تجارت و سرمایه‌گذاری بر رشد فراگیر و عدم معناداری اعتبارات و سرمایه‌گذاری خارجی بر آن
رجب‌پور و همکاران (۱۴۰۱)	ایران ۹۷-۱۳۶۰	مدل خودرگرسیون برداری ساختاری (SVAR)	عدم تأثیر معنادار اجزای سیاست مالی دولت بر رشد و توسعه فراگیر (تضعیف رابطه سیاست مالی و شاخص توسعه فراگیر)
صفرزاده و مظفری‌پور (۱۴۰۱)	منتخبی از کشورهای با درآمد سرانه متوسط و بالا ۲۰۱۸-۲۰۱۰	رویکرد داده‌های پانل	تأثیر مثبت و معنادار متغیرهایی نظیر نیروی کار، تجارت، مخارج دولت و شاخص توسعه انسانی بر رشد فراگیر در هر دو گروه از کشورها فقط تأثیر مثبت و معنادار حکمرانی خوب در کشورهای با درآمد بالا
غفاری فرد و همکاران (۱۴۰۲)	استان‌های ایران ۹۸-۱۳۹۰	مدل رگرسیون خطی چند متغیره	تأثیر مثبت و معنادار مشارکت اقتصادی نیروی کار و نسبت اعتبارات بانکی بر رشد فراگیر و تأثیر منفی و معنادار تبعیض در توزیع بودجه و تورم بر رشد فراگیر
رشنو و سرلک (۱۴۰۳)	منتخبی از کشورهای توسعه یافته و در حال توسعه ۲۰۲۲-۲۰۰۰	اقتصادسنجی پانل فضایی	رابطه معنادار بین رشد فراگیر و پیچیدگی اقتصادی در هر دو گروه از کشورها و بیشتر بودن شدت این رابطه در کشورهای توسعه یافته

مأخذ: یافته‌های تحقیق

^۱ Madueme & Okafor^۳ Olise^۲ Social Progress Orientation

با توجه به بررسی مطالعات صورت گرفته ضرورت دارد مطالعه‌ای جامع از تأثیر نقش عوامل مؤثر بر رشد فراگیر با تأکید بر نقش کارآفرینی با توجه به تفاوت عوامل نهادی، توزیعی و اجتماعی در کشورهای مختلف صورت پذیرد برای این منظور در این مطالعه اولاً سه گروه کشورهای در حال توسعه، نوظهور و توسعه یافته مورد بررسی قرار خواهد گرفت. ضمن اینکه در محاسبه شاخص رشد فراگیر ترکیبی از عوامل اقتصادی، اجتماعی، محیطی، جمعیتی و حکمرانی مورد توجه قرار می‌گیرد علاوه بر این محاسبه شاخص کارآفرینی، از شاخص کارآفرینی ارائه شده توسط بانک جهانی به نام تراکم کسب و کارهای جدید به کار گرفته می‌شود و به طوری که در محاسبه این شاخص، با حذف شرکت‌هایی که مجدداً ثبت نام می‌کنند، بر مشکل بیش برآورد در نرخ کارآفرینی مانند معیارهای دیده‌بان جهانی کارآفرینی (GEM) غلبه می‌کند. همچنین در این مطالعه اثر تعاملی کارآفرینی با عوامل نهادی و اجتماعی بر رشد فراگیر به منظور ارزیابی چگونگی نقش این فاکتورها در تأثیرگذاری کارآفرینی بر رشد فراگیر برآورد خواهد شد. شایان ذکر است در تمامی مطالعات داخلی انجام شده در بررسی ارتباط بین کارآفرینی و رشد اقتصادی از شاخص‌هایی نظیر تولید سرانه و نرخ رشد تولید ناخالص داخلی به عنوان معیار رشد اقتصادی استفاده کردند و در هیچ مطالعه داخلی از مفهوم رشد فراگیر استفاده نشده است.

۳- روش‌شناسی پژوهش

پژوهش حاضر از منظر هدف از نوع کاربردی محسوب می‌شود از نظر ماهیت و روش از نوع توصیفی-همبستگی است از آن جهت که به توصیف ویژگی‌های آماری و توزیع متغیرهای مورد استفاده می‌پردازد و سپس به تحلیل روابط میان آن‌ها می‌پردازد. از طرفی به دلیل اینکه داده‌ها در طول زمان و برای مقاطع مختلف (کشورهای مختلف) جمع‌آوری شده‌اند، مدل پژوهش از نوع مدل‌های اقتصادسنجی با رویکرد پانلی است. این رویکرد ترکیبی امکان درک عمیق‌تری از پدیده مورد مطالعه و عوامل مؤثر بر آن را فراهم می‌آورد و برخلاف روش‌های اقتصادسنجی سنتی که صرفاً مبتنی بر سری‌های زمانی یا تحلیل مقطعی است که ممکن است با نادیده گرفتن ناهمگونی‌ها، نتایج مغرضانه‌ای را به همراه داشته باشد، این روش ناهمگونی‌های مرتبط با این واحدها یا گروه‌ها را در نظر می‌گیرد، که منجر به تخمین‌های بی‌طرفانه و قابل اعتمادتر می‌شود. ضمن اینکه در این تحقیق، تجزیه و تحلیل داده‌های پانل پویا برای کنترل اثرات خاص کشور، پرداختن به موضوع همبستگی خود کار و محاسبه درون‌زایی بالقوه متغیرهای توضیحی مورد استفاده قرار می‌گیرد.

اگرچه یک مدل اصلی در مورد عوامل تعیین کننده رشد فراگیر وجود ندارد با این حال، ادبیات موجود در کنار کارآفرینی مجموعه‌ای از عوامل از جمله متغیرهای کلان اقتصادی، حمایت‌های اجتماعی و کیفیت نهادی را پیشنهاد می‌کند. در این راستا، الگوی اصلی مطالعه بر مبنای مطالعات **آباسید و اوناکویا (۲۰۱۳)**، **آزمات و همکاران (۲۰۱۵)**، **آپاریسیو و همکاران (۲۰۲۱)** و **آجیده و همکاران (۲۰۲۱)** و بر اساس مدل اقتصادسنجی گشتاورهای تعمیم یافته سیستمی (SGMM) به شرح زیر تصریح می‌شود:

$$IG_{it} = f(IG_{it-1}, NBD_{it-1}, FDI_{it}, E_{it}, FDI_{it}, T_{it}, INF_{it}, open_{it}, SC_{it} * NBD_{it}, GCI_{it} * NBD_{it}) \quad (2)$$

بنابراین در این مدل تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر و نیز نقش عوامل نهادی و اجتماعی در این اثرگذاری (اثر تعاملی) مورد بررسی قرار می‌گیرد. متغیرهای اصلی تحقیق به شرح جدول زیر معرفی شده است.

نکته قابل توجه در خصوص متغیر وابسته یا همان رشد فراگیر این است رشد فراگیر یک متغیر چند بعدی است لذا با استفاده از یک شاخص پنج بعدی منتشر شده توسط بانک توسعه آفریقا کمی‌سازی شد. این ابعاد پنج‌گانه شامل عوامل اقتصادی،

اجتماعی، ویژه، سیاسی و زیست محیطی است (آگینی و ایدان، ۲۰۲۲). همچنین این ابعاد پنج گانه دربردارنده هشت مؤلفه و چهارده جزء است. ابعاد، مؤلفه‌ها و متغیرهای مربوط به شاخص رشد فراگیر به همراه وزن آنها در جدول ۳ ارائه شده است.

جدول ۲. معرفی متغیرهای تحقیق

متغیر	نماد	نوع متغیر	مأخذ
رشد فراگیر	IG	وابسته	محاسبه شده بر اساس مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی، جنسیتی و زیست محیطی بانک جهانی
تراکم کسب و کارهای جدید	NBD	مستقل	تعداد شرکت‌های با مسئولیت محدود تازه ثبت شده در هر ۱۰۰۰ نفر در سن کار بانک جهانی
توسعه مالی	FD	کنترلی	درصد اعتبار داخلی اعطا شده توسط سیستم بانکی به بخش خصوصی از GDP بانک جهانی
اشتغال	E	کنترلی	درصد کارفرما از کل اشتغال بانک جهانی
سرمایه‌گذاری مستقیم خارجی	FDI	کنترلی	جریان ورود سرمایه به کشور به صورت درصدی از GDP بانک جهانی
تورم	Inf	کنترلی	نرخ تورم سالانه (مصرف کننده) بانک جهانی
مشارکت اجتماعی	SC	تعدیل‌گر	سهم پرداختی‌های تأمین اجتماعی توسط شاغلین و کارفرما بانک جهانی
درآمد مالیاتی	T	کنترلی	سهم درآمدهای مالیاتی از GDP بانک جهانی
تجارت	open	کنترلی	مجموع صادرات و واردات به GDP بانک جهانی
حکمرانی	GCI	تعدیل‌گر	شاخص حکمرانی جهانی بانک جهانی

جدول ۳. مؤلفه‌های شاخص رشد فراگیر

ابعاد	مؤلفه	اجزا	وزن (درصد)
اقتصادی	رشد	رشد GDP سرانه حقیقی	۱۲/۵
		دستمزد و درآمد (درصد از کل اشتغال)	۴/۱۷
		نسبت اشتغال به جمعیت (بالای ۱۵ سال)	۴/۱۷
		نسبت اشتغال به جمعیت (۱۵ تا ۲۴ سال)	۴/۱۷
اجتماعی	بهداشت و جمعیت‌شناسی	امید به زندگی در بدو تولد	۴/۱۷
		نرخ مرگ و میر	۴/۱۷
		نسبت مخارج بهداشت عمومی به GDP	۴/۱۷
		نسبت ثبت نام زنان به مردان	۶/۲۵
زیست محیطی	محیط زیست	سهم مخارج آموزش از مخارج عمومی کل	۶/۲۵
		شاخص عملکرد محیط زیست	۶/۲۵
		شاخص نابرابری جنسی	۶/۲۵
		ضریب جینی	۶/۲۵
سیاسی	حکمرانی	شاخص شکاف فقر	۶/۲۵
		شاخص ادراک فساد	۱۲/۵
		وزن کل	۱۰۰

مأخذ: آگینی و ایدان (۲۰۲۲)

۴- یافته‌های تحقیق

۴-۱- توصیف داده‌ها

جدول ۴ آمار توصیفی متغیرهای اصلی تحقیق را برای ۳۵ کشور منتخب تحقیق برای دوره ۲۰۲۱-۲۰۰۶ نشان می‌دهد. کشورهای منتخب به سه دسته کشورهای توسعه یافته (استرالیا، اتریش، بلژیک، کانادا، دانمارک، فنلاند، فرانسه، آلمان، ژاپن، هلند، سوئد، انگلستان و آمریکا)، نوظهور (برزیل، چین، هند، اندونزی، مکزیک، لهستان، روسیه، آفریقای جنوبی، تایلند، بلغارستان و ترکیه) و در حال توسعه (بلاروس، کلمبیا، مصر، غنا، گواتمالا، جامائیکا، قزاقستان، ماداگاسکار، مراکش، فیلیپین و تونس) دسته‌بندی شده است. شایان ذکر است دسته‌بندی کشورها بر اساس طبقه‌بندی گزارش چشم‌انداز

اقتصاد جهانی (WEO) صندوق بین‌المللی پول^۱ (۲۰۲۴) انجام شده است که بر اساس آن کشورهای دنیا به گروه‌های توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه تقسیم شدند. معیارهای دسته‌بندی آنها بر مبنای شاخص‌های GDP بر حسب برابری قدرت خرید (PPP)، صادرات کالاها و خدمات و جمعیت است. یک کشور نوظهور، به عنوان کشوری تعریف می‌شود که اقتصاد آن اگرچه ممکن است در گذشته توسعه یافته بوده و یا در آینده توسعه یافته خواهد شد با این حال از توسعه کامل فاصله دارد و مستلزم کسب رشد اقتصادی بیشتر و افزایش سهم تجارت جهانی است. در واقع کشورهای نوظهور همان کشورهای در حال گذار از مرحله در حال توسعه به سمت توسعه یافتگی کامل هستند. علاوه بر این، مطالعاتی نظیر آفاووبو و نوگلو^۲ (۲۰۲۲) و هنریکز-دازا^۳ و همکاران (۲۰۲۴) و نیز گزارش شرکت خدمات مالی مورگان استنلی^۴ (۲۰۲۵) از این فهرست دسته‌بندی کشورهای نوظهور استفاده کردند.

جدول ۴. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	کمینه	بیشینه
رشد فراگیر	۳۰/۰۵	۷/۹۲	۸/۸۴	۴۴/۶۸
تراکم کسب و کار جدید	۴/۶۸	۴/۳۹	۰/۰۴	۲۱/۸۱
توسعه مالی	۷۷/۸۴	۳۹/۵۱	۱۲/۶۳	۲۱۷/۵۴
سهم کارفرما از اشتغال	۴/۳۹	۲/۵۶	۰/۸۸	۱۵/۶۸
سرمایه‌گذاری خارجی	۴/۴۸	۱۰/۷۴	-۲۵/۹۵	۱۶۳/۰۴
تورم	۳/۳۶	۳/۵۸	-۹/۱۷	۲۲/۰۲
مشارکت اجتماعی	۲۱/۷۱	۱۴/۸۹	۰/۰۰	۵۸/۰۵
درآمد مالیاتی	۱۸/۰۵	۶/۲۵	۲/۵۳	۳۶/۵
تجارت	۸۱/۶۴	۴۱/۸۴	۲۲/۷۷	۲۵۲/۳۴
شاخص حکمرانی	۰/۷۱	۰/۹	-۱/۱	۲/۳۳

مأخذ: یافته‌های تحقیق

۴-۲- نتایج برآورد مدل

در این قسمت نتایج مدل ارائه شده در بخش قبل یکبار برای کل کشورهای منتخب و سپس به تفکیک سه گروه کشوری با استفاده از برآورد گر GMM ارائه شده است.

۴-۲-۱- نتایج برآورد برای کل کشورهای منتخب

جدول زیر نتایج برآورد الگوی تعمیم یافته با لحاظ تمامی متغیرهای کنترلی و نیز با لحاظ اثرات تعاملی کارآفرینی با عوامل اجتماعی و نهادی برای کل کشورهای منتخب را برای دوره ۲۰۲۱-۲۰۰۶ نشان می‌دهد. همان‌طور که ملاحظه می‌شود با توجه به نتایج آزمون‌های AR(1) و آزمون‌های AR(2) اعتبار الگو تأیید می‌شود ضمن اینکه عدم تأیید فرضیه صفر در آزمون هانسن بیانگر معتبر بودن ابزارها است.

یافته‌های کلی برآورد الگو حاکی از آن است که در کوتاه‌مدت، فعالیت‌های کارآفرینانه تأثیر منفی بر رشد فراگیر دارد که این نتیجه با نظریه «تخریب خلاق» شومپتر همسو است. بر اساس این نظریه، ورود کسب و کارهای جدید موجب اختلال در تعادل اقتصادی موجود شده و به طور موقت بر بخش‌های سنتی تأثیر منفی می‌گذارد (آکس و همکاران،

^۱ برای مطالعه بیشتر به لینک زیر رجوع شود. <https://www.imf.org>

^۲ Afawubo & Noglo

^۳ Henriquez-Daza

^۴ <https://www.msci.com/www/fact-sheet/msci-emerging-markets-index/07149641>

۲۰۱۸). با این حال، نتایج بلندمدت (لحاظ اثرات تعاملی) نشان می‌دهد که در صورت بهبود کیفیت نهادها و سیاست‌های توزیعی، کارآفرینی می‌تواند به عنوان محرک رشد فراگیر عمل کند. این یافته با مطالعاتی همچون اوربانو و همکاران (۲۰۲۰) هم‌خوانی دارد که بر نقش واسطه‌ای نهادها در تبدیل کارآفرینی به رشد پایدار تأکید می‌کنند. علاوه بر این متغیرهای نهادی مانند شاخص حکمرانی و مشارکت اجتماعی دارای تأثیر مثبت و معنادار بر رشد فراگیر دارد این موضوع بیانگر این است که بهبود کیفیت نهادها و برنامه‌های رفاهی و سیاست‌های توزیعی می‌تواند اثرات منفی کوتاه مدت کارآفرینی را خنثی کند. این یافته با پژوهش‌های کاسرو^۱ و همکاران (۲۰۱۳) و جاکسیک و جاکسیک^۲ (۲۰۱۸) همسو است که نهادهای فراگیر را به عنوان پیش شرط تحقق رشد پایدار معرفی می‌کنند. بنابراین اگرچه در کوتاه مدت توسعه فعالیت‌های کارآفرینی ممکن است باعث برهم زدن تعادل موجود اقتصاد و انحراف موقت در تعادل شود اما در بلندمدت و در کنار بهبود سیاست‌های تأمین اجتماعی و رفاهی و نیز ارتقای کیفیت حکمرانی و حاکمیت قانون، کاهش فساد و اثربخشی بالای دولت، ایجاد کسب و کارهای جدید و نوآورانه به افزایش رشد فراگیر منجر خواهد شد.

جدول ۵. نتایج برآورد الگوی برای کل کشورهای منتخب

متغیر	ضریب	خطای استاندارد	سطح معناداری
وقفه رشد فراگیر	۰/۳۷۲***	۰/۰۳۹	۰/۰۰
تراکم کسب و کار جدید	-۰/۰۸۲*	۰/۰۴۷	۰/۰۸۲
تراکم کسب و کار جدید*مشارکت اجتماعی	۰/۰۱۱**	۰/۰۰۵	۰/۰۳۲
تراکم کسب و کار جدید*حکمرانی	۰/۰۰۷**	۰/۰۰۴	۰/۰۸۹
توسعه مالی	-۰/۰۰۲	۰/۰۰۲	۰/۳۱۴
سهم کارفرما از اشتغال	-۰/۱۹۸**	۰/۰۸۶	۰/۰۲۲
سرمایه گذاری خارجی	۰/۰۰۵	۰/۰۰۴	۰/۲۱۲
تورم	-۰/۰۲۹*	۰/۰۱۶	۰/۰۷۱
تجارت	-۰/۰۰۱	۰/۰۰۱	۰/۴۵۲
درآمد مالیاتی	۰/۰۱۰	۰/۰۲۰	۰/۶۲۱
مشارکت اجتماعی	۰/۰۴۳***	۰/۰۱۳	۰/۰۱
شاخص حکمرانی	۰/۱۸۴***	۰/۰۴۹	۰/۰۰۰
عرض از مبدأ	۲۳/۴۵۱***	۲/۹۴	۰/۰۰۰
سطح معناداری آزمون (1) AR		۰/۰۲۱	
سطح معناداری آزمون (2) AR		۰/۳۰۱	
سطح معناداری آزمون هانسن		۰/۲۰۳	

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اعداد داخل پرانتز بیانگر انحراف معیار و علامت‌های *؛ ** و *** به ترتیب بیانگر معناداری در سطح ۱۰٪، ۵٪ و ۱٪ است

۴-۲-۲- نتایج برآورد به تفکیک گروه کشورها (تحلیل منطقه‌ای)

در این بخش جهت بررسی دقیق‌تر موضوع نتایج برآورد الگوی به تفکیک گروه کشورهای منتخب (توسعه یافته، نوظهور و در حال توسعه) مورد بررسی قرار گرفته است (جدول ۶).

مطابق نتایج، در هر سه گروه از کشورها همچنان شاخص حکمرانی و حمایت اجتماعی تأثیر مثبت و معنادار بر رشد فراگیر دارند و نیز در دو گروه کشورهای در حال توسعه و نوظهور کارآفرینی تأثیر منفی و معنادار بر رشد فراگیر دارد با

¹ Casero² Jakšić & Jakšić

این حال برای کشورهای توسعه یافته این تأثیر معنادار نبوده است. به عبارت دیگر نتایج تفکیکی بر اساس سطح توسعه یافتگی کشورها نشان دهنده تفاوت‌های ساختاری قابل توجه است. در کشورهای توسعه یافته، تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر فاقد معناداری آماری بود که احتمالاً ناشی از «اشباع نهادی» و ثبات سیاست‌های توزیعی در این کشورهاست (بودرکس و کادیل^۱، ۲۰۱۹). در مقابل، در کشورهای نوظهور و در حال توسعه، کارآفرینی تأثیر منفی و معناداری بر رشد فراگیر داشت که با مطالعات دوتا و مایریکس^۲ (۲۰۲۱) همخوانی دارد؛ که نشان می‌دهند که در غیاب نهادهای حمایتی، فعالیت‌های کارآفرینانه ممکن است به جای ایجاد اشتغال مولد، به گسترش بخش غیررسمی بینجامد.

جدول ۶. نتایج الگوی تعمیم یافته GMM به تفکیک گروه کشورها با لحاظ اثرات تعاملی

متغیر	توسعه یافته	نوظهور	در حال توسعه
وقفه رشد فراگیر	۰/۳۹۴ *** (۰/۰۴۱)	۰/۳۶۶ *** (۰/۰۴۴)	۰/۳۰۸ *** (۰/۰۵۰)
تراکم کسب و کار جدید	-۰/۰۵۳ (۰/۰۴۰)	-۰/۰۹۰ * (۰/۰۴۸)	-۰/۱۲۲ ** (۰/۰۵۷)
تراکم کسب و کار جدید* مشارکت اجتماعی	۰/۰۰۶ (۰/۰۰۳)	۰/۰۱۰ * (۰/۰۰۵)	۰/۰۱۵ ** (۰/۰۰۶)
تراکم کسب و کار جدید* حکمرانی	۰/۰۰۵ (۰/۰۰۳)	۰/۰۰۸ * (۰/۰۰۴)	۰/۰۱۲ ** (۰/۰۰۵)
توسعه مالی	-۰/۰۰۱ (۰/۰۰۲)	-۰/۰۰۳ (۰/۰۰۳)	-۰/۰۰۵ * (۰/۰۰۳)
سهم کارفرما از اشتغال	-۰/۱۶۵ * (۰/۰۰۹)	-۰/۲۱۰ * * (۰/۰۹۴)	-۰/۲۳۸ *** (۰/۱۰۲)
سرمایه‌گذاری خارجی	۰/۰۰۳ (۰/۰۰۳)	۰/۰۰۶ (۰/۰۰۵)	۰/۰۰۸ (۰/۰۰۶)
تورم	-۰/۰۲۴ (۰/۰۱۷)	-۰/۰۳۰ * (۰/۰۰۳)	-۰/۰۳۷ ** (۰/۰۱۹)
تجارت	-۰/۰۰۱ (۰/۰۰۱)	-۰/۰۰۱ (۰/۰۰۱)	-۰/۰۰۱ (۰/۰۰۱)
درآمد مالیاتی	۰/۰۰۷ (۰/۰۱۹)	۰/۰۱۰ (۰/۰۲۱)	۰/۰۱۳ (۰/۰۲۳)
مشارکت اجتماعی	۰/۰۳۸ *** (۰/۰۱۲)	۰/۰۴۴ *** (۰/۰۱۴)	۰/۰۴۹ *** (۰/۰۱۵)
شاخص حکمرانی	۰/۱۷۵ *** (۰/۰۴۶)	۰/۱۸۹ *** (۰/۰۵۰)	۰/۲۰۱ *** (۰/۰۵۵)
عرض از مبدأ	۲۱/۶۲ *** (۲/۷۱)	۲۴/۱۱ *** (۲/۹۸)	۲۶/۷۰ *** (۳/۴۲)
سطح معناداری آزمون (AR (1)	۰/۰۲۸	۰/۰۱۹	۰/۰۱۷
سطح معناداری آزمون (AR (1)	۰/۳۳۵	۰/۲۹۰	۰/۲۶۱
سطح معناداری آزمون هانسن	۰/۲۲۵	۰/۲۰۱	۰/۱۷۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق

اعداد داخل پرانتز بیانگر انحراف معیار و علامت‌های *، ** و *** به ترتیب بیانگر معناداری در سطح ۱۰٪، ۵٪ و ۱٪ است

اثر تعاملی کارآفرینی با نهادها و سیاست‌های اجتماعی و رفاهی نیز نتایج جالب توجهی به همراه دارد. در کشورهای در حال توسعه و نوظهور، ترکیب تراکم کسب و کارهای جدید با شاخص حکمرانی و مشارکت اجتماعی، تأثیر مثبت و معناداری بر رشد فراگیر نشان داد. این یافته از ایده الرت و هنرکسون^۳ (۲۰۲۱) حمایت می‌کند که بر نقش کارآفرینی در تحریک تغییرات نهادی در اقتصادهای در حال گذار تأکید دارند. با این حال، در کشورهای توسعه یافته، این اثر تعاملی فاقد معناداری بود که احتمالاً نشان دهنده تکمیل چرخه‌های نهادی و رسیدن به تعادل پایدار در این کشورهاست (لرنر و اسکور^۴، ۲۰۱۰).

در مجموع، یافته‌های این پژوهش بر دو نکته کلیدی تأکید دارد: اولاً، کارآفرینی به تنهایی نمی‌تواند تضمین‌کننده رشد فراگیر باشد و اثرات آن به طور جدی تحت تأثیر کیفیت نهادها و سیاست‌های توزیعی است. این نتیجه با چارچوب نظری اواسکا^۵ (۲۰۱۴) همسو است که نهادها را به عنوان «قواعد بازی» تعیین‌کننده مسیر کارآفرینی معرفی می‌کند. ثانیاً،

¹ Boudreaux & Caudill

² Dutta & Meierrieks

³ Elert & Henrekson

⁴ Lerner & Schoar

⁵ Ovaska

تفاوت‌های ساختاری بین کشورها نیازمند طراحی سیاست‌های متفاوت است؛ درحالی‌که کشورهای توسعه یافته باید بر حفظ تعادل نهادی تمرکز کنند، کشورهای در حال توسعه نیازمند اصلاحات نهادی برای تبدیل کارآفرینی به محرک رشد فراگیرند. این دیدگاه با پژوهش‌های آپاریسیو و همکاران (۲۰۲۱) و هنرکسون^۱ (۲۰۰۶) همخوانی دارد که بر ضرورت رویکردهای زمینه محور در سیاستگذاری تأکید می‌کنند.

از سوی دیگر، متغیرهای کلان اقتصادی مانند توسعه مالی و تجارت در تمامی مدل‌ها تأثیر منفی یا غیرمعنادار بر رشد فراگیر داشتند. این نتیجه حاکی از آن است که رشد فراگیر بیش از آنکه متأثر از متغیرهای سنتی اقتصادی باشد، تحت تأثیر عوامل نهادی و توزیعی است. به عنوان مثال، افزایش سهم اعتبارات بانکی به بخش خصوصی (توسعه مالی) نه تنها تأثیر مثبتی نداشت، بلکه در برخی مدل‌ها ضریب منفی نشان داد که می‌تواند ناشی از تخصیص ناکارآمد منابع در غیاب نهادهای نظارتی کارآمد باشد (سایبر و کامار^۲، ۲۰۱۹).

۳-۴- بحث و تفسیر یافته‌ها

یافته‌های این پژوهش گواهی بر پیچیدگی رابطه بین کارآفرینی و رشد فراگیر است که تحت تأثیر متقابل نهادها، سطح توسعه یافتگی و سیاست‌های توزیعی شکل می‌گیرد. در راستای ادبیات موجود، نتایج این مطالعه تأیید می‌کند که کارآفرینی به تنهایی نمی‌تواند به عنوان یک راه حل جهانی برای دستیابی به رشد فراگیر عمل کند، بلکه اثرات آن به شدت وابسته به بستر نهادی و اجتماعی است. این یافته با پژوهش‌های اخیر در حوزه اقتصاد نهادگرا همسوست که بر اهمیت «قواعد بازی» در تعیین نتایج اقتصادی تأکید دارند (عجم اقلو و راینسون، ۲۰۱۳). به طور خاص، نتایج نشان می‌دهد که در کشورهای با نهادهای ضعیف، فعالیت‌های کارآفرینانه ممکن است به جای ایجاد ارزش اجتماعی و ارزش افزوده بالاتر، به تشدید نابرابری‌ها بینجامد، در حالی که در محیط‌های نهادی قوی، همین فعالیت‌ها می‌توانند به موتور محرک رشد فراگیر تبدیل شوند.

مطابق با نظریه «تخریب خلاق» شومپیتر، یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که در کوتاه‌مدت، ورود کسب و کارهای جدید موجب برهم خوردن تعادل اقتصادی موجود می‌شود. این پدیده در کشورهای در حال توسعه و نوظهور آشکارتر است، جایی که بخش‌های سنتی اقتصاد از انعطاف‌پذیری کمتری برخوردارند و نمی‌توانند به سرعت با تغییرات سازگار شوند. به عنوان مثال، گسترش کسب و کارهای دیجیتال در غیاب سیاست‌های حمایت از نیروی کار ممکن است به بیکاری کارگران کم مهارت بینجامد، که این موضوع با مطالعات اوربانو و همکاران (۲۰۱۹) و بودرکس و کادیل (۲۰۱۹) همخوانی دارد که در غیاب نهادهای اصلاحگر، کارآفرینی ممکن است به جای کاهش فقر، به قطبی‌سازی اجتماعی دامن بزند.

با این حال، نتایج بلندمدت پژوهش حاکی از آن است که بهبود کیفیت نهادها و سیاست‌های توزیعی می‌تواند اثرات منفی کوتاه‌مدت را خنثی کند. برای نمونه، تأثیر مثبت شاخص حکمرانی (GCI) بر رشد فراگیر نشان می‌دهد که نهادهای شفاف، پاسخگو، و مبتنی بر حاکمیت قانون، بستری فراهم می‌کنند که در آن کارآفرینی به جای تخریب، به سازندگی می‌انجامد. این یافته از دیدگاه هنرکسون (۲۰۰۶) حمایت می‌کند که معتقد است نهادها نه تنها انگیزه‌های کارآفرینانه را شکل می‌دهند، بلکه جهت‌گیری فعالیت‌های کارآفرینی (مثلاً مولد یا غیرمولد) را نیز تعیین می‌کنند. به علاوه، تأثیر مثبت مشارکت اجتماعی بر رشد فراگیر، اهمیت برنامه‌های رفاهی را در تعدیل نابرابری‌های ناشی از کارآفرینی پررنگ می‌کند.

^۱ Henrekson

^۲ Sabir & Qamar

این نتیجه با پژوهش **سابیر و کامار (۲۰۱۹)** همسوست که نشان می‌دهد در کشورهای در حال توسعه، تلفیق کارآفرینی با سیاست‌های تأمین اجتماعی، شکاف بین رشد اقتصادی و عدالت توزیعی را کاهش می‌دهد.

تفاوت معنادار نتایج بین کشورهای توسعه یافته، نوظهور، و در حال توسعه، بر ضرورت «سیاستگذاری زمینه محور» تأکید دارد. در کشورهای توسعه یافته، عدم معناداری کارآفرینی بر رشد فراگیر را می‌توان به پدیده‌ای موسوم به «اشباع نهادی» نسبت داد. در این کشورها، نهادها به حدی تکامل یافته‌اند که کارآفرینی به بخشی طبیعی از چرخه اقتصادی تبدیل شده و اثرات آن در بلندمدت به تعادل رسیده است (**لرنر و اسکور، ۲۰۱۰**). این در حالی است که در کشورهای در حال توسعه، کارآفرینی هنوز در مراحل اولیه قرار دارد و اثرات آن به شدت تحت تأثیر کاستی‌های نهادی است. برای مثال، ضعف در حاکمیت قانون یا نبود شبکه‌های ایمن اجتماعی باعث می‌شود که فعالیت‌های کارآفرینانه نتوانند به کاهش فقر یا ایجاد اشتغال پایدار کمک کنند (**دوتا و میریکس، ۲۰۲۱**). این تفاوت‌ها دو دسته پیامد سیاستی کلیدی دارد:

نخست، کشورهای در حال توسعه باید اصلاحات نهادی را در اولویت قرار دهند. بهبود شاخص‌هایی مانند ثبات سیاسی، کنترل فساد، و کیفیت مقررات (به عنوان اجزای شاخص حکمرانی) می‌تواند اثرات مثبت کارآفرینی بر رشد فراگیر را تقویت کند. این موضوع با پژوهش **الرت و هنرکسون (۲۰۲۱)** همسوست که نشان می‌دهد کارآفرینی در اقتصادهای در حال گذار، خود می‌تواند محرک تغییرات نهادی باشد، اما این فرایند نیازمند حمایت هدفمند دولت‌ها است. دومین پیامد سیاستی این است که سیاست‌های توزیعی باید همراه با توسعه کارآفرینی طراحی شوند. به عنوان مثال، افزایش مشارکت اجتماعی از طریق برنامه‌های بیمه شغلی یا آموزش‌های مهارت آموزی می‌تواند آسیب‌پذیری گروه‌های کم درآمد را در برابر شوک‌های ناشی از «تخریب خلاق» کاهش دهد. این رویکرد با مطالعات **جاکسیک و جاکسیک (۲۰۱۸)** همخوانی دارد که نهادهای فراگیر را شرط لازم برای تبدیل رشد اقتصادی به رشد فراگیر می‌دانند.

نتایج مرتبط با متغیرهای کلان اقتصادی مانند توسعه مالی و تجارت نیز نیازمند تفسیر دقیق است. تأثیر منفی یا غیرمعنادار این متغیرها بر رشد فراگیر ممکن است در نگاه اول متناقض به نظر برسد، اما با در نظر گرفتن نقش نهادها، قابل تبیین است. برای مثال، توسعه مالی در غیاب نهادهای نظارتی کارآمد ممکن است به جای تخصیص بهینه منابع، به گسترش وام‌های غیرپروژه محور (غیر هدفمند) و تشدید نابرابری‌ها بینجامد. این پدیده در پژوهش **سابیر و کامار (۲۰۱۹)** نیز مشاهده شده است که نشان می‌دهد در کشورهای آسیایی، افزایش اعتبارات بانکی بدون بهبود حکمرانی، به جای بخش‌های مولد، به دلالتی زمین و سفته‌بازی اختصاص می‌یابد. این نتیجه‌گیری با یافته‌های مطالعات **محمدی خیاره و زیوری (۱۴۰۳)** و **ارابیان و زمانی (۱۴۰۲)** نیز مطابقت دارد. به طور مشابه، آزادسازی تجاری در شرایط نهادی ضعیف ممکن است به ورود کالاهای وارداتی ارزان قیمت بینجامد که صنایع نوپای داخلی را نابود می‌کنند و بر نابرابری‌ها می‌افزایند (**آپاریسیو و همکاران، ۲۰۲۱**).

۵- نتیجه‌گیری و پیشنهادها

هدف اصلی مطالعه بررسی تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر با تأکید بر نقش عوامل نهادی و رفاهی برای سه دسته از کشورهای در حال توسعه، نوظهور و توسعه یافته بوده است. در این راستا از رویکرد داده‌های تابلویی برای دوره ۲۰۰۶ تا ۲۰۲۱ و با استفاده و برآورد گر GMM با به کارگیری نرم افزار STATA استفاده شده است. نتایج برآورد کلی الگوی تحقیق (همه کشورها) بیانگر این بوده است که اولاً کارآفرینی تأثیر منفی بر رشد فراگیر دارد که این موضوع به فراتر بودن مفهوم رشد فراگیر از رشد اقتصادی مربوط می‌شود به طوری که علاوه بر عملکرد بخش حقیقی اقتصاد، ابعاد دیگری نظیر توزیع

درآمد، فقر، مشارکت اقتصادی و عوامل زیست محیطی را در بردارد و اینکه ایجاد فعالیت‌های کارآفرینانه و نوآورانه با توجه به تغییر و انحراف در وضعیت تعادل موجود حداقل در کوتاه مدت باعث محدود شدن فعالیت بنگاه‌های سنتی، کاهش اشتغال و افزایش نابرابری می‌شود. علاوه بر این حتی متغیرهای کلان اقتصادی نظیر توسعه مالی و تجارت نیز دارای تأثیر معنادار بر رشد فراگیر نیستند و عملاً عواملی که دارای تأثیر مثبت و معنادار بر رشد فراگیر هستند شامل متغیرهای مربوط به عوامل نهادی (شاخص حکمرانی) و رفاهی (مشارکت اجتماعی) هستند به عبارت دیگر برنامه‌های حمایتی دولت که مرتبط با سیاست‌های رفاهی و توزیعی دولت است و نیز شاخص حکمرانی که مؤلفه‌هایی نظیر ثبات سیاسی، اثربخشی دولت، کیفیت مقررات، حاکمیت قانون و کنترل فساد را در بر دارد را می‌توان به عنوان محرک‌های اصلی رشد فراگیر تفسیر کرد.

با بسط الگو و لحاظ اثر تعاملی کارآفرینی با عوامل نهادی و رفاهی، نتایج بیانگر این بوده است که اگرچه کارآفرینی به تنهایی دارای تأثیر منفی بر رشد فراگیر است با این حال این موضوع مربوط به کوتاه‌مدت است و در بلندمدت، تأثیر کارآفرینی بر رشد فراگیر مثبت و معنادار خواهد شد به عبارت دقیق‌تر اثر تعاملی کارآفرینی با مشارکت اجتماعی و نیز شاخص حکمرانی بر رشد فراگیر مثبت و معنادار است یعنی در بلندمدت و در کنار بهبود سیاست‌های تأمین اجتماعی و رفاهی و نیز ارتقای شاخص حکمرانی، ایجاد کسب و کارهای جدید و نوآورانه به افزایش رشد فراگیر منجر خواهد شد. در گام بعدی نتایج برآورد به تفکیک سه گروه کشور منتخب نشان داد؛ که اولاً برای دو گروه کشورهای در حال توسعه و نوظهور کماکان کارآفرینی تأثیر منفی و معنادار بر رشد فراگیر دارد با این حال برای کشورهای توسعه یافته این تأثیر معنادار نبوده است. به عبارت دیگر برای کشورهای توسعه یافته با توجه به هماهنگی بخش تولید با سیاست‌های توزیعی و رفاهی و نیز کیفیت حکمرانی قوی، گسترش فعالیت‌های کارآفرینانه جدید اگرچه عامل محرک رشد فراگیر نیست با این حال در کوتاه‌مدت دارای اثرات تزامنی بر آن نخواهد بود. در حالی که در دو گروه کشورهای دیگر به دلیل کیفیت ضعیف حکمرانی و نیز جامع نبودن برنامه‌ها و سیاست‌های رفاهی دولت، همچنان در کوتاه‌مدت کارآفرینی تأثیر منفی و معنادار بر رشد فراگیر دارد. در ادامه نتایج برآورد مدل با لحاظ اثر تعاملی منعکس کننده این موضوع است که اثرات تعاملی کارآفرینی با شاخص حکمرانی و مشارکت اجتماعی بر رشد فراگیر برای دو گروه از کشورهای در حال توسعه و نوظهور مثبت و معنادار است یعنی این دو گروه از کشورها دارای این قابلیت هستند که با ارتقای شاخص حکمرانی و بهبود برنامه‌های تأمین اجتماعی بتوانند در بلندمدت با توسعه فعالیت‌های کارآفرینانه و مولد، رشد فراگیر را ارتقا دهند. در مقابل این نوع معناداری برای کشورهای توسعه یافته حاصل نشده که این موضوع دلالت بر کیفیت نهادی قوی و ساختار مناسب نظام تأمین اجتماعی و رفاهی آنها دارد.

با توجه به یافته‌های پژوهش، جهت دستیابی کشورها (بویژه کشورهای در حال توسعه) به رشد فراگیر بالا از طریق کارآفرینی لازم است، مؤلفه‌های مربوط به شاخص حکمرانی جهت افزایش نرخ مشارکت اقتصادی ارتقا یابد در این راستا پیشنهاد می‌شود به عنوان نمونه دولت‌ها و نهادهای عمومی با افزایش پاسخ‌گویی خود می‌توانند با افزایش اعتماد جامعه و انگیزه مشارکت آنها و نیز کاهش ریسک کسب و کارها، مشارکت کارفرمایان و شاغلین در فعالیت‌های کارآفرینانه و نوآورانه و به تبع آن زمینه رشد فراگیر را فراهم کنند. علاوه بر این دولت‌ها با بهبود ثبات سیاسی و تأمین امنیت حقوق مالکیت می‌توانند به کاهش ریسک سرمایه‌گذاری‌های نوآورانه و کارآفرینانه، افزایش بازده آن و در نتیجه کاهش قدرت انحصاری دولت و افزایش مشارکت بخش خصوصی دستیابی به رشد فراگیر را تسهیل نمایند. همچنین دستگاه‌های دولتی می‌توانند با کنترل فساد، از انحراف توزیع

منابع و پروژه‌ها به سمت اقلیت خاص و انتقال آن به سمت اکثریت جامعه و ایجاد فرصت‌های سرمایه‌گذاری‌های مولد، باعث کاهش فقر و افزایش اشتغال شوند. علاوه بر این، حاکمیت بهتر قانون توسط دولت (از جمله حقوق مالکیت) با بهبود چشم‌انداز اقتصادی و بهبود محیط کسب و کار برای کسب و کارهای کارآفرینانه از یک سو و دسترسی بهتر جامعه به کالاهای عمومی حامی فقرا مانند بهداشت و آموزش از سوی دیگر، رشد فراگیر را در پی داشته باشد.

علاوه بر این دولت‌ها می‌توانند با اتخاذ سیاست‌های مالیاتی و تأمین اجتماعی مناسب و ایجاد نظام تأمین اجتماعی مناسب و چندلایه و تضمین حداقل معیشت و کاهش فقر از یک سو و ایجاد صندوق‌های سرمایه‌گذاری جسورانه برای کسب و کارهای خطرپذیر، انگیزه کارآفرینان برای سرمایه‌گذاری در استارت‌آپ‌ها و فعالیت‌های نوآورانه افزایش دهند که این موضوع در بلندمدت ضمن کاهش فقر، افزایش تولید و اشتغال را در پی خواهد داشت. در پایان با استفاده از نتایج این مطالعه می‌توان پیشنهادهایی برای تحقق و ارتقای رشد فراگیر برای اقتصاد ایران ارائه داد که اهم آنها به شرح زیر است:

- ارتقای زیرساخت‌های اجتماعی و درمانی (جاده‌های روستایی و خدمات آموزشی و بهداشتی و افزایش ضریب نفوذ بیمه) به منظور هدایت فعالیت‌های کارآفرینی از نوع ضرورت‌گرا به سمت فرصت‌گرا و مولد
- بهبود شاخص‌های حکمرانی در زمینه مدیریت، مشارکت و پاسخگویی به منظور ایجاد محیط سرمایه‌گذاری مناسب و غیررانتی برای کارآفرینان و سرمایه‌گذاران جدید
- انجام اصلاحات نهادی با تأکید بر حذف نهادهای ناکارآمد و توسعه نهادهای فراگیر با تمرکز بر بودجه‌ریزی عملیاتی، اصلاح ساختار مالیاتی و ایجاد و مقررات سخت‌گیرانه‌تر بازار مالی؛
- تمرکز و تشویق بر توسعه سرمایه‌گذاری‌های مولد با اشتغالزایی بالا (به جای صنایع سرمایه‌بر) بویژه در مناطق کم‌برخوردار و توجه به اشتغال زنان در راستای افزایش نرخ مشارکت کارآفرینان
- ارتقای نظام تأمین مالی کارآفرینانه از طریق بازار سرمایه کشور با تأکید بر توسعه ابزارهای نوین نظیر تأمین مالی جمعی، گسترش صندوق‌های جسورانه و جذب سرمایه‌گذاری خارجی با محوریت انتقال تحقیق و توسعه

ملاحظات اخلاقی

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

نویسندگان اصول اخلاقی را در انجام و انتشار این پژوهش علمی رعایت و این موضوع مورد تأیید همه آنهاست.

مشارکت نویسندگان

همه نویسندگان در مقاله سهم و نقش یکسان داشته‌اند.

تعارض منافع

بنا بر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

حامی مالی

نویسندگان هیچگونه حمایت مالی برای تحقیق، تألیف و انتشار این مقاله دریافت نکرده‌اند.

تقدیر و تشکر

بدینوسیله از معاونت محترم پژوهشی دانشگاه گنبد کاووس به خاطر حمایت مالی و حمایت معنوی در اجرای پژوهش حاضر تقدیر به عمل می‌آید.

- اربابیان، شیرین و زمانی، زهرا (۱۴۰۲). تحلیل اثر تعاملی توسعه مالی و سرمایه انسانی بر کارآفرینی در کشورهای منتخب. *مجله توسعه و سرمایه*، ۸(۱)، ۲۱-۱.
- DOI: [10.22103/jdc.2022.19537.1249](https://doi.org/10.22103/jdc.2022.19537.1249)
- رجب‌پور، حسین، مؤمنی، فرشاد و نصیری اقدم، علی (۱۴۰۱). سنجش اثر سیاست مالی بر توسعه فراگیر در ایران براساس رهیافت SVAR. *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۲۷(۹۰)، ۳۹-۹.
- DOI: [10.22054/ijer.2021.54629.898](https://doi.org/10.22054/ijer.2021.54629.898)
- رشنو، فریا و سرلک، احمد (۱۴۰۳). رابطه بین پیچیدگی اقتصادی چندبعدی و رشد سبز فراگیر در منتخبی از کشورهای توسعه‌یافته و در حال توسعه. *پژوهش‌های اقتصادی ایران*، ۲۹(۱۰۰)، ۲۷۱-۲۳۵.
- DOI: [10.22054/ijer.2024.79437.1278](https://doi.org/10.22054/ijer.2024.79437.1278)
- صادقی، سیدکمال (۱۳۹۲). بررسی عوامل مؤثر بر رشد فراگیر در استان‌های ایران (رهیافت گشتار و تعمیم یافته در داده‌های تابلویی). *اقتصاد و توسعه منطقه‌ای*، ۲۰(۶)، ۲۲۱-۲۰۵.
- DOI: [10.22067/erd.v20i6.43105](https://doi.org/10.22067/erd.v20i6.43105)
- صفرزاده، اسماعیل و مظفری‌پور، ندا (۱۴۰۱). برآورد تأثیر حکمرانی خوب بر رشد فراگیر در کشورهای منتخب. *دوفصلنامه علمی مطالعات و سیاست‌های اقتصادی*، ۹(۱)، ۲۴۴-۲۶۵.
- DOI: [10.22096/esp.2022.141516.1446](https://doi.org/10.22096/esp.2022.141516.1446)
- غفاری فرد، محمد، قوامی، سید حسن و علی رضایی، یزدان (۱۴۰۲). بررسی تأثیر تبعیض در توزیع بودجه بر رشد فراگیر در استان‌های مختلف ایران. *حسابداری و بودجه‌ریزی بخش عمومی*، ۴(۴)، ۲۰-۴۰.
- DOI: [10.22034/psab.2024.192620](https://doi.org/10.22034/psab.2024.192620)
- محمدی خیاره، محسن و زیوری، آمینه (۱۴۰۳). ارتباط بین توسعه مالی و کارآفرینی با تأکید بر کیفیت نهادی در کشورهای MENA. *مجله توسعه و سرمایه*، ۹(۱)، ۱۵۵-۱۳۷.
- DOI: [10.22103/jdc.2023.20983.1354](https://doi.org/10.22103/jdc.2023.20983.1354)
- میر جلیلی، سید حسین، چراغلو، امین محسنی و صفری، امید (۱۳۹۷). بررسی عوامل مؤثر بر رشد فراگیر کشورهای منتخب سازمان همکاری اسلامی. *پژوهش‌های رشد و توسعه اقتصادی*، ۸(۳۲)، ۶۰-۴۷.
- DOI: [10.30473/egdr.2018.4606](https://doi.org/10.30473/egdr.2018.4606)
- یزدان‌شناس باحقوق، مهدی، خلیلی، فرزانه، افشاری راد، مجید و هاشمی دیزج، عبدالرحیم (۱۴۰۱). اثر غیرخطی نهادها و وفور منابع طبیعی بر رشد اقتصادی هشت کشور اسلامی در حال توسعه (رهیافت الگوی انتقال ملایم در داده‌های تابلویی). *مجله توسعه و سرمایه*، ۷(۱)، ۱۸۰-۱۵۷.
- DOI: [10.22103/jdc.2021.18367.1164](https://doi.org/10.22103/jdc.2021.18367.1164)

References

- Abosedo, A.J., & Onakoya, A.B. (2013). Entrepreneurship, economic development and inclusive growth. *International Journal of Social Sciences and Entrepreneurship*, 1(3), 375-387. [Scientific Research Publishing].
- Acemoglu, D., & Robinson, J. (2012). Institutions, political economy and growth. Nobel prize 2012 presentations. [PDF].
- Acemoglu, D., & Robinson, J.A. (2013). Why nations fail: The origins of power, prosperity, and poverty. Crown Currency. [Amazon].
- Acs, Z.J., Audretsch, D.B., Braunerhjelm, P., & Carlsson, B. (2012). Growth and entrepreneurship. *Small Business Economics*, 39, 289-300. <https://www.jstor.org/stable/41682799>.
- Acs, Z.J., Estrin, S., Mickiewicz, T., & Szerb, L. (2018). Entrepreneurship, institutional economics, and economic growth: an ecosystem perspective. *Small Business Economics*, 51, 501-514. DOI: [10.1007/s11187-018-0013-9](https://doi.org/10.1007/s11187-018-0013-9).
- Afawubo, K., & Noglo, Y.A. (2022). ICT and entrepreneurship: A comparative analysis of developing, emerging and developed countries. *Technological Forecasting and Social Change*, 175, 121312. DOI: [10.1016/j.techfore.2021.121312](https://doi.org/10.1016/j.techfore.2021.121312).
- Agyei, S.K., & Idan, G.A. (2022). Trade openness, institutions, and inclusive growth in Sub-Saharan Africa. *Sage Open*, 12(2), 21582440221099008. DOI: [10.1177/21582440221099008](https://doi.org/10.1177/21582440221099008).
- Ajide, F.M., Osinubi, T.T., & Dada, J.T. (2021). Economic globalization, entrepreneurship, and inclusive growth in Africa. *Journal of Economic Integration*, 36(4), 689-717. <https://www.jstor.org/stable/27081859>.
- Alekhina, V., & Ganelli, G. (2023). Determinants of inclusive growth in ASEAN. *Journal of the Asia Pacific Economy*, 28(3), 1196-1228. <https://ideas.repec.org/a/taf/rjapxx/v28y2023i3p1196-1228.html>.

- Aleksin, G., & Kalbakk-Böhler, S.C. (2022). Environmental entrepreneurship and inclusive growth: A three-fold approach to analysis. *International Journal of Technological Learning, Innovation and Development*, 14(1-2), 153-191. <https://ideas.repec.org/a/ids/ijtlid/v14y2022i1-2p153-191.html>.
- Ali, I., & Son, H.H. (2007). Measuring inclusive growth. *Asian Development Review*, 24(01), 11-31. DOI: [10.1142/S0116110507000024](https://doi.org/10.1142/S0116110507000024).
- Anand, R., Tulin, M.V., & Kumar, N. (2014). India: Defining and explaining inclusive growth and poverty reduction. International Monetary Fund. <https://doi.org/10.5089/9781484354230.001>.
- Aparicio, S., Audretsch, D., & Urbano, D. (2021). Does entrepreneurship matter for inclusive growth? The role of social progress orientation. *Entrepreneurship Research Journal*, 11(4), 1-29. DOI: [10.1515/erj-2019-0308](https://doi.org/10.1515/erj-2019-0308).
- Aparicio, S., Urbano, D., & Audretsch, D. (2016). Institutional factors, opportunity entrepreneurship and economic growth: Panel data evidence. *Technological Forecasting and Social Change*, 102, 45-61. <https://ideas.repec.org/a/eee/tefoso/v102y2016icp45-61.html>.
- Arbabian, S., & Zamani, Z. (2023). The interactive effect of financial development and human capital on entrepreneurship in selected countries. *Journal of Development and Capital*, 8(1), 1-21. DOI: [10.22103/jdc.2022.19537.1249](https://doi.org/10.22103/jdc.2022.19537.1249) [In Persian].
- Azmat, F., Ferdous, A.S., & Couchman, P. (2015). Understanding the dynamics between social entrepreneurship and inclusive growth in subsistence marketplaces. *Journal of Public Policy & Marketing*, 34(2), 252-271. <https://doi.org/10.1509/jppm.14.150>.
- Baskaran, A., Tang, M., Thiruchelvam, K., Shahabudin, S.M., & Chan, T.S. (2019). Social entrepreneurship and inclusive growth: Attributes, perceptions and roles of business incubators and intermediaries in Malaysia. *Science, Technology and Society*, 24(3), 486-506. DOI: [10.1177/0971721819873186](https://doi.org/10.1177/0971721819873186).
- Baumol, W.J. (1996). Entrepreneurship: Productive, unproductive, and destructive. *Journal of Business Venturing*, 11(1), 3-22. [https://doi.org/10.1016/0883-9026\(94\)00014-X](https://doi.org/10.1016/0883-9026(94)00014-X).
- Baumol, W.J., & Robert J. Strom (2007). Entrepreneurship and economic growth. *Strategic Entrepreneurship Journal*, 1(3-4), 233-237. DOI: [10.1002/sej.26](https://doi.org/10.1002/sej.26).
- Bhattacharya, P. (2013). Women entrepreneurship and inclusive growth. *International Journal of Entrepreneurship & Business Environment Perspectives*, 2(1), 334-345. [Google Scholar].
- Bjørnskov, C., & Foss, N.J. (2016). Institutions, entrepreneurship, and economic growth: What do we know and what do we still need to know? *Academy of Management Perspectives*, 30(3), 292-315. DOI: [10.5465/amp.2015.0135](https://doi.org/10.5465/amp.2015.0135).
- Boudreaux, C., & Caudill, S.B. (2019). Entrepreneurship, institutions, and economic growth. Available at SSRN 3424797. DOI: [10.2139/ssrn.3424797](https://doi.org/10.2139/ssrn.3424797).
- Carlos Díaz Casero, J., Almodóvar González, M., De La Cruz Sánchez Escobedo, M., Coduras Martinez, A., & Hernandez Mogollon, R. (2013). Institutional variables, entrepreneurial activity and economic development. *Management Decision*, 51(2), 281-305. DOI: [10.1108/00251741311301821](https://doi.org/10.1108/00251741311301821).
- Chowdhury, F., Audretsch, D.B., & Belitski, M. (2019). Institutions and entrepreneurship quality. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 43(1), 51-81. <https://ideas.repec.org/a/sae/entthe/v43y2019i1p51-81.html>.
- Content, J., Bosma, N., Jordaan, J., & Sanders, M. (2020). Entrepreneurial ecosystems, entrepreneurial activity and economic growth: new evidence from European regions. *Regional Studies*, 54(8), 1007-1019. [PDF].
- Douhan, R., & Henrekson, M. (2010). Entrepreneurship and second-best institutions: Going beyond Baumol's typology. *Journal of Evolutionary Economics*, 20, 629-643. <https://link.springer.com/article/10.1007/s00191-010-0174-4>.
- Dutta, N., & Meierriecks, D. (2021). Financial development and entrepreneurship. *International Review of Economics & Finance*, 73, 114-126. DOI: [10.1016/j.iref.2021.01.002](https://doi.org/10.1016/j.iref.2021.01.002).
- Elert, N., & Henrekson, M. (2021). Entrepreneurship prompts institutional change in developing economies. *The Review of Austrian Economics*, 34, 33-53. <https://doi.org/10.1007/s11138-020-00501-0>.

- Ghaffari Fard, M., Ghavami, S.H., & Alirezae, Y. (2024). Investigating the impact of discrimination in budget distribution on inclusive growth in different provinces of Iran. *Public Sector Accounting and Budgeting*, 4(4), 20-40. DOI: [10.22034/psab.2024.192620](https://doi.org/10.22034/psab.2024.192620) [In Persian].
- Gyamfi, N.M., Bokpin, G.A., Aboagye, A.Q., & Ackah, C.G. (2022). Financial development, institutional quality and inclusive growth in Africa. *Global Business Review*, 23(3), 584-607. DOI: [10.1177/0972150919875367](https://doi.org/10.1177/0972150919875367).
- Hausmann, R., Rodrik, D., & Velasco, A. (2005). Growth diagnostics. Cambridge MA: Harvard University. [PDF].
- Henrekson, M. (2006). Entrepreneurship and institutions Comp. Lab. L. & Pol'y J., 28, 717. [PDF].
- Henriquez-Daza, M.C., Capelleras, J.L., & Osorio-Tinoco, F. (2024). Does fear of failure affect entrepreneurial growth aspirations? The moderating role of institutional collectivism in emerging and developed countries. *Journal of Entrepreneurship in Emerging Economies*, 16(5), 1213-1234. DOI: [10.1108/JEEE-08-2022-0232](https://doi.org/10.1108/JEEE-08-2022-0232).
- Holmes, R., Akinrimisi, B., Morgan, J., & Buck, R. (2012). Social protection in Nigeria. Mapping programmes and their effectiveness. *Overseas Development Institution (ODI)*. [Scientific Research Publishing].
- Hull, K. (2009). Understanding the relationship between economic growth, employment and poverty reduction. *Promoting pro-poor growth: Employment*, 1(1), 69-94. <https://www.researchgate.net/publication/252456710>.
- Jakšić, M., & Jakšić, M. (2018). Inclusive institutions for sustainable economic development. *Journal of Central Banking Theory and Practice*, 7(1), 5-16. [PDF].
- Jiang, A., Chen, C., Ao, Y., & Zhou, W. (2022). Measuring the Inclusive growth of rural areas in China. *Applied Economics*, 54(32), 3695-3708. DOI: [10.1080/00036846.2021.1923640](https://doi.org/10.1080/00036846.2021.1923640).
- Lerner, J., & Schoar, A. (2010). Introduction to international differences in entrepreneurship. In International differences in entrepreneurship (pp. 1-13). University of Chicago Press. <https://www.researchgate.net/228264719>.
- Madueme, S.I., & Okafor, J.C. (2021). Informal sector entrepreneurship, employment and inclusive growth in southeastern Nigeria. [PDF].
- McKinley, T. (2010). Inclusive growth criteria and indicators: An inclusive growth index for diagnosis of country progress. [PDF].
- McMullen, J.S. (2011). Delineating the domain of development entrepreneurship: A market-based approach to facilitating inclusive economic growth. *Entrepreneurship Theory and Practice*, 35, 185-193. [Scientific Research Publishing].
- Mir Jalili, S.H., Cheraghlou, A.M., & Safari, O. (2018). Determinants of inclusive growth in Islamic countries. *Economic Growth and Development Research*, 8(32), 60-47. DOI: [10.30473/egdr.2018.4606](https://doi.org/10.30473/egdr.2018.4606) [In Persian].
- Mohammadi Khyareh, M., & Zivari, A. (2024). the relationship between financial development and entrepreneurship emphasizing institutional quality in the middle east and north Africa countries. *Journal of Development and Capital*, 9(1), 137-155. DOI: [10.22103/jdc.2023.20983.1354](https://doi.org/10.22103/jdc.2023.20983.1354) [In Persian].
- North, D.C. (1997). Institutions, economic growth and freedom: An historical introduction. In The Economic Foundations of Property Rights (pp. 86-108). Edward Elgar Publishing. https://ideas.repec.org/eechap/1205_7.html.
- Olise, K.K., Aworinde, O.B., & Ajibola, O.L.U.S.E.G.U.N. (2023). Economic globalization, entrepreneurship and inclusive growth in African oil exporting countries. *Journal of economics and allied research (JEAR)*, 220. <https://jearecons.com/index.php/jearecons/article/view/357>.
- Ovaska, T. (2014). Institutions, entrepreneurship and economic growth. In entrepreneurial action, public policy, and economic outcomes (pp. 9-33). Edward Elgar Publishing. https://ideas.repec.org/14938_2.html.
- Rajabpour, H., Momeni, F., & Nasiri Aghdam, A. (2022). Evaluating the effect of fiscal policy on inclusive development in Iran: SVAR approach. *Iranian Journal of Economic Research*, 27(90), 9-39. DOI: [10.22054/ijer.2021.54629.898](https://doi.org/10.22054/ijer.2021.54629.898) [In Persian].
- Rashnoo, F., & Sarlak, A. (2024). The relationship between multidimensional economic complexity and inclusive green growth: An analysis of developed and developing countries. *Iranian Journal of Economic Research*, 29(100), 235-271. DOI: [10.22054/ijer.2024.79437.1278](https://doi.org/10.22054/ijer.2024.79437.1278) [In Persian].

- Sabir, S., & Qamar, M. (2019). Fiscal policy, institutions and inclusive growth: Evidence from the developing Asian countries. *International Journal of Social Economics*, 46(6), 822-837. DOI: [10.1108/IJSE-08-2018-0419](https://doi.org/10.1108/IJSE-08-2018-0419).
- Sadeghi, S. (2013). The main determinants of inclusive growth in Iranian provinces (GMM approach in panel data). *Journal of Economics and Regional Development*, 20(6), 205-221. DOI: [10.22067/erd.v20i6.43105](https://doi.org/10.22067/erd.v20i6.43105) [In Persian].
- Safarzadeh, E., & Mozaffaripour, N. (2022). The impact of good governance on inclusive growth in selected countries. *The Journal of Economic Studies and Policies*, 9(1), 244-265. DOI: [10.22096/esp.2022.141516.1446](https://doi.org/10.22096/esp.2022.141516.1446) [In Persian].
- Si, S., Ahlstrom, D., Wei, J., & Cullen, J. (2021). Introduction: Business, entrepreneurship and innovation toward poverty reduction. In *Business, entrepreneurship and innovation toward poverty reduction* 32(1-2), 1-20. <https://ideas.repec.org/a/taf/entreg/v32y2020i1-2p1-20.html>.
- Sobel, R.S. (2008). Testing baumol: Institutional quality and the productivity of entrepreneurship. *Journal of Business Venturing*, 23(6), 641-655. [PDF].
- Sutter, C., Bruton, G.D., & Chen, J. (2019). Entrepreneurship as a solution to extreme poverty: A review and future research directions. *Journal of Business Venturing*, 34(1), 197-214. <https://doi.org/10.1016/j.jbusvent.06.003>.
- Urbano, D., Aparicio, S., & Audretsch, D. (2019). Twenty-five years of research on institutions, entrepreneurship, and economic growth: what has been learned? *Small Business Economics*, 53, 21-49. [RePec].
- Urbano, D., Audretsch, D., Aparicio, S., & Noguera, M. (2020). Does entrepreneurial activity matter for economic growth in developing countries? The role of the institutional environment. *International Entrepreneurship and Management Journal*, 16(3), 1065-1099. DOI: [10.1007/s11365-019-00621-5](https://doi.org/10.1007/s11365-019-00621-5).
- Yazdanshenas Bahoghogh, M., Khalili, F., Afshari rad, M., & Hashemi Dizaj, A. (2022). The non-linear effects of good governance index and natural resources abundance on economic growth in D8 countries (Smoothing transition regression in panel data). *Journal of Development and Capital*, 7(1), 157-180. DOI: [10.22103/jdc.2021.18367.1164](https://doi.org/10.22103/jdc.2021.18367.1164) [In Persian].